

ВІДГУК

офіційного опонента **Доній Наталії Євгеніївни**

на дисертацію **Костроміної Ганни Михайлівни**

«*Філософська концептуалізація соціального потенціалу знання*

у векторі сталого розвитку суспільства»,

подану на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук зі

спеціальності 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії

У VII ст., в книзі «Шлях красномовства» Імама Алі (599-661), першого імама шіїтського ісламу була озвучена думка «Знання є сила, і воно може панувати», яка більш відома європейцям завдяки перекладам Біблії та творам Ф. Бекона і Т. Гоббса. Сьогодні ця фраза не тільки не втратила актуальності, але й переконує кожного дня у власній істинності, адже знання збільшують здатності в житті та надають могутності й влади. Тож, «що є знанням і який його соціальний потенціал?», ставить собі запитання дисертантка. Питання, яке протягом всієї історії розвитку філософського дискурсу і до сьогодні є одним з найбільш дискутованих і аналізованих. Витоком цієї дискусії, як відомо, є філософія Античності, де квінтесенцією обговорення можна визнати діалоги Платона, а саме діалог «Теєтет». В умовах постіндустріального суспільства і суспільства орієнтованого на філософію sustainable development проблема знання та його соціального потенціалу набула ще більшої важливості, адже глобальні зміни, які відбуваються у сферах виробництва, науки і техніки на межі XX-XXI ст., не тільки зумовили формування нового ландшафту соціального простору – суспільства знань, а й переоцінку природи знань.

Разом з тим, актуальність роботи Г.М. Костроміної зумовлена поширенням тенденції сцієнтизації повсякденності та перегляду можливостей «об'єктивного» науково-технічного і формального знання. Зміни, які відбуваються під впливом сучасної науково-технічної революції та розвитку інформаційних технологій детермінують переосмислення природи

самого знання, його фрагментарності та необхідності адаптації до просторово-часових умов.

Цілком погоджуючись з думкою Г.М. Костроміної про те, що знання, катализатором втілення яких є наука, сьогодні визнається головним генератором якості розвитку і критерієм освітнього і техніко-технологічного потенціалу кожної країни світу, усвідомлюємо, що реалізація філософії sustainable development, успіх чи неуспіх руху цивілізації загалом, та зокрема, України у цьому напрямку, повністю залежать від наукового осмислення граничних, – власне, філософських, – основ практичного спрямування знання. Не менш важливим аргументом на захист доцільності та своєчасності обраної Г.М. Костроміною теми дисертаційного дослідження бачиться її відповідність науково-дослідній роботі кафедри теорії та практики управління факультету соціології і права Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», згідно з науковою темою «Соціальні аспекти управління сталим розвитком України: державний та регіональний виміри» (№ 0111U003184).

Взагалі, дисертаційне дослідження Ганни Михайлівни спроваджує доволі позитивне враження. Тож, у контексті вище зазначеного укажемо на сильні сторони дисертаційного дослідження дисерантки.

1. Цікавою та перспективною бачиться думка про важливість і затребуваність часом розвитку окремого напрямку – соціальна філософія знання (підрозділ 1.1).

2. Достатньо ґрунтовним бачиться всебічний огляд основних підходів до дослідження знання, представлений в сучасному науковому дискурсі (підрозділ 1.1). Плідним, на нашу думку, видається намагання означення різниці між соціальною епістемологією та класичними теорією пізнання та епістемологією. Зокрема, дисерантка вважає, що така відмінність проявляється на онтологічному, методологічному та праксеологічному рівні.

3. Однозначно заслуговує на схвалення авторська інтерпретація соціального потенціалу знання як соціально-філософського поняття, «що виражає квінтесенцію способів і засобів діяльності та спілкування, соціальних форм і функцій, які напрацьовані соціально-історично, зберігаються і передаються у соціокультурному наступництві за допомогою категорійного апарату, форм свідомості та мислення, що імплементуються у суспільний розвиток за допомогою соціальних інститутів, які перетворюють його у суб'єктну форму людських здатностей і спромог» (С.79).

4. Не можна не згадати про здійснений Г.М. Костроміною аналіз кантівської позиції щодо феномену знання, механізмів його набуття та його достовірності. Проведений аналіз продемонстрував, на наш погляд, не тільки заглибленість дисерантки у сфері гносеології та епістемології, але й став свідченням прагнення до синтезування сучасного трактування знання з класичним, тобто став елементом «осучаснення класики».

5. Змістовним й актуальним уявляється представлений аналіз освіти як системи економічних відносин, постачальника освітніх благ (С.152 і далі) та елементу, орієнтованого на економіку знань. Впевнені, що в контексті новітнього економоцентрованого соціального простору такий погляд цілком віправданий, адже практично усі заклади освіти (від дошкільної до вищої) сьогодні не тільки є постачальниками освітніх послуг, вони існують за законами ринку: їх визначають за рейтингами, за показниками, що демонструють успішність, результативність, конкурентоздатність та якість надаваних послуг.

6. Вітаємо аналіз дослідницьких позицій щодо концепту sustainable development, представлений в підрозділі 3.2., в якому дисерантка намагається не просто представити різні позиції науковців щодо цього проектованого стану суспільства, але й витрачає зусилля на доведення, що сталий розвиток – це не «лінгвістичний нонсенс», як на цьому наполягав М. Моісєєв, а це «діалектика буття» в «єдності протилежностей».

Обґрунтованість основних положень дисертації поєднується з повнотою викладу матеріалу дисертації в опублікованих працях і авторефераті. Адже, основні результати дисертаційного дослідження були оприлюднені та обговорювалися на численний наукових конференціях різного рівня, а саме: у 30 наукових публікаціях, серед яких 5 статей опубліковано у фахових виданнях України з філософських наук (з них 1 – у співавторстві), 1 стаття у міжнародному іноземному виданні, що включене до міжнародних наукометричних баз, та 24 публікації – в інших виданнях і збірниках матеріалів конференцій. Опубліковані праці свідчать про повноту викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, та достатній рівень їх оприлюднення. В авторефераті повністю висвітлені матеріали усіх розділів дисертації.

Дисертація Ганни Костроміної в цілому заслуговує на позитивну оцінку та все ж не позбавлена деяких недоліків та дискусійних положень. У зв'язку з цим висловимо наступні зауваження та рекомендації:

1. На нашу думку в наведеній методології дослідження бракує герменевтичного методу, доцільного при обґрунтуванні авторської позиції та введенні авторської інтерпретації поняття «соціальний потенціал знання». Таке зауваження спричинене дотриманням лінії М. Бахтіна, який зазначав, що «текст живе тільки у дотику з іншим текстом (контекстом)», і вичленовуючи суть власного бачення дисертантка перебувала саме в ситуації взаємодотику до інших текстів та контексту.

2. Від підрозділу 2.3. «Вияв соціального потенціалу знання у формі поняттєво-категоріальних структур» очікувалося конкретизації, як означені структури дозволяють виявити соціальний потенціал знання. На жаль, але склалося враження, що дисертантці не дуже вдалося чітко дати пояснення як це відбувається.

3. Знайомство з текстом підрозділу 3.1. дисертації^{*} супроводжувалося виникненням моментів незгоди з позицією авторки та незрозумілості про що йде мова. По-перше, в цьому підрозділі дуже важко

визначитися з авторським співвідношенням «суспільство, де переважає економіка знань» та суспільство де наявна «стратегія сталого розвитку». Чи є ці концепти синонімичними для авторки? Як вони між собою пов'язані? Поручне, щодо питання про *виняткову* роль університетів як закладів вищої освіти в продукуванні та передачі знань (С.157). Погодитися з такою позицією важко, адже на сьогоднішній день за чинним Законом України «Про вищу освіту» є три типи закладів вищої освіти: 1) університет; академія, інститут; коледж. Тож, заявлена категоричність видається не доречною, хоча враховуючи місце роботи дисерантки – зрозуміла. По-третє, дисерантка стверджує: «Саме в університетах як «підприємницьких» закладах відбувається *творче руйнування соціального капіталу* завдяки освіті, яка робить досяжними для студентів дослідження у різних галузях науки і техніки й дає можливості для використання їх результатів або здійснювати свій внесок» (С.157). Питання: «Творче руйнування соціального капіталу – це що?». Крім того, за терміном «руйнування» – з'являється негативний відтінок, однак прикметник «творче» – додає іншої конотації.

4. Переконані, що заявляючи тематику дисертаційного дослідження «Філософська концептуалізація соціального потенціалу знання у векторі сталого розвитку суспільства» дисерантці доцільно було б присвятити певну кількість уваги поясненню концепту «сталий розвиток суспільства» та його обґрунтуванню в якості ключової категорії дослідження не наприкінці дисертаційного дослідження (цьому присвячено підрозділ 3.3), а на початку, адже висновки першого розділу вже містять неодноразове звернення до цього концепту.

Скажімо, що висловлені зауваження не скасовують плідного доробку дисерантки та не нівелюють оригінальність і завершеність дисертаційного дослідження, а скоріше мають підштовхувати до роздумів й переважно є побажанням вдосконалення дослідницьких навичок і зусиль.

Зазначаємо, дисертаційна робота Костроміної Ганни Михайлівни «Філософська концептуалізація соціального потенціалу знання у векторі

сталого розвитку суспільства» пройшла необхідні дозахистні процедури. Аналіз дисертаційної роботи, автореферату й переліку опублікованих наукових праць в плані актуальності, наукової новизни, достовірності, практичної цінності та за змістом і оформленням продемонстрував відповідність основним вимогам до наукових досліджень такого рівня, визначенім пп. 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України №567 від 24.07.2013 р., які ставляться до кандидатських дисертацій, а її авторка – Костроміна Ганна Михайлівна – заслуговує на присвоєння їй наукового ступеня кандидата філософських наук зі спеціальності 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії.

Доктор філософських наук, професор,
професор кафедри економіки
та соціальних дисциплін
Академії Державної пенітенціарної служби

Н.Є. Доній

10 червня 2019 року

Підпис Н.Є. Доній засвідчує:

Начальник сектору документального забезпечення
та архівної справи
Академії Державної пенітенціарної служби

Масей

С.О. Прищепа